

Keelevaldkonna värskeimad tunnustused

Helin Kask

Haridus- ja Teadusministeeriumi keelepoliitika osakonna nõunik

Elina Bratšun-Küüsmäe

Eesti Keele Instituudi keeleõppe arendamise osakonna vanemprojektijuht

Keele hoidmine ei ole iseenesestmõistetav. Selleks on vaja inimesi, kes on valmis panustama ja katsetama, ning asutusi ja organisatsioone, kes panevad õla alla, et head algatused ei jääks vaid heaks mõtteks. Siinses ülevaates tutvustataksegi 2025. aastal keelevaldkonnas silma paistnud tegusid ja laureaate.

Wiedemanni keeleauhinna laureaat

Wiedemanni keeleauhind on riigipremia, mis antakse väljapaistvate teenete eest eesti keele uurimisel, korraldamisel, õpetamisel ja populariseerimisel. See on tunnustus neile, kes on andnud eesti keele arengusse erakordse panuse ning kes on aidanud meil väikese, kuid elujõulise rahvana püsida. Kõik Wiedemanni auhinna laureaadid on aidanud kujundada ja hoida meie emakeelset Eestit, igaüks omal moel. Laureaatide hulgas on loomulikult keeleteadlased, aga ka kirjanikud, luuletajad, tõlkijad, folkloristid ning ka üks meremees. See annab tunnistust sellest, et keel on olnud ja on jätkuvalt oluline, sõltumata ametist ja tegutsemisvaldkonnast.

Wiedemanni keeleauhinna määramiseks saavad ettepaneku esitada varasemad laureaadid või asutused, kes tegelevad eesti keele või kultuuriga. Seejärel arutab esitatud kandidaate komisjon.¹ Lõpliku otsuse teeb Vabariigi Valitsus, lähtudes komisjoni ettepanekust.

¹ Keeleauhinna komisjoni kuuluvad haridus- ja teadusminister Kristina Kallas, ajakirjandusteadlane ja ajakirjanik Marju Himma-Kadakas, ajakirjanik Piret

Tänavu pälvis Wiedemanni keeleauhinna **näitleja, tõlkija ja õppejõud Anu Lamp** pikaajalise mõjuka panuse eest eesti keele kõlalkultuuri ja selge väljenduse väärtustamisel. Ta on olnud mitmele põlvkonnale autoriteet ja eeskuju kõiges, mis puudutab ilusat ja korrektset eesti keelt ja eneseväljendust. Ühelt poolt on eeskujuks Anu Lambi enda rollid teatrilaval ja lugematutes raadiokuuldemängudes ning töö audioraamatute lugejana. Teisalt on ta paljude praeguste näitlejate õpetaja. Anu Lamp on alati rõhutanud, et näitleja on kuuldav mujalgi kui teatrilaval, ning tema õpilastest on kasvanud ilusa emakeele saadikud. Samuti on ta tõlkija, ta on tõlkinud inglise ja prantsuse keelest üle poolesaja näidendi ja raamatu.

2025. aasta keeleteod

Ükski keeletegu ei sünni juhuslikult. Need sünnivad tähelepanust, hoolimisest ja teadlikust valikust. Need sünnivad seal, kus keelt kasutatakse loovalt, targalt ja austusega. Keeletegu ei pea olema vali selleks, et olla oluline või märgatud. Sageli on need hoopis vaiksed, järjepidevad ja püsivad tegevused.

Tänavu kandideeris keeleteo konkursil 34 keeletegu.² Peaauhinna valisid taasiseseisvunud Eesti haridus- ja teadusministrid konsensuse põhimõttel. Otsustamisel osalesid haridus- ja teadusminister Kristina Kallas ning endised valdkonna ministrid Jürgen Ligi, Rein Loik, Tõnis Lukas, Toivo Maimets ja Paul-Eerik Rummo. Võitjad kuulutati välja 13. märtsil pidulikul tänuüritusel, mis sel aastal toimus lõppeva eesti raamatu aasta auks Eesti Kirjandusmuuseumis.

Tänavu läks peaauhind jagamisele kahe väga erineva, aga märkimisväärse teo vahel. Neist esimene annab edasi eesti kirjakeelte leksikaalse arengu pooleteise sajandi jooksul – „**Eesti vanema piiblitõlke sõnastik 1600–1739**“. Selle on koostanud **Inge Käsi, Maeve Leivo, Ahti Lohk, Anu Pedaja-Ansen, Heiki Reila, Kristiina Ross ja Annika Viht**. Ministrite sõnul on see sümbolne ja kaalukas teos ning on tänuväärne, et see eesti kirjakeele 500 aasta juubeli puhul ilmus. Vahetult pärast auhinna

Kriivan, eesti kirjanduse professor Arne Merilai, keeledidaktika professor Merilyn Meristo, kosmoseteadlane ja teaduse populariseerija Mart Noorma, kommunikatsiooniekspert ja Väike-Maarja kogukonna esindaja Raul Rebane, Eesti Keele Instituudi direktor Arvi Tavast ning Haridus- ja Teadusministeeriumi keelepoliitika osakonna nõunik Helin Kask.

² Keeletegude põhjalikumad kirjeldused ja info tegijate kohta on esitatud HTMi veebilehel: <https://www.hm.ee/aasta-keeletegu-2025>

Anu Lamp keeletammikusse nimitamme istutamisel Väike-Maarjas F. J. Wiedemanni keelepäeval. Foto: Raimo Roht

vastuvõtmist ütles Viht, et nad on ääretult tänulikud, et said selle auhinna niivõrd väärikas konkurentsis, kus oleks tahtnud ise igapähele auhinna anda. „Täname Kristiina Rossi, kelle kahe aastakümne vältel Eesti Keele Instituudis juhitud töö viljana see sõnastik valmis,“ sõnas Viht.

Samuti pälvis keeleteo peaauhinna **Hendrik Aguri** ellu kutsutud **uuenduslik eesti keele õppele pühendatud koolikorraldus Ida-Virumaa Kutsehariduskeskuses**. Selle keskmes on õppekorralduse kardinaalne muudatus, mille eesmärk on kindlustada, et õpilased omandavad eesti keele tasemel, mis võimaldab neil Eestis edukalt õppida, töötada ja toime tulla. Ministrid pidasid vajalikuks nii julget pealehakkamist tunnustada. Agur ütles auhinda vastu võttes, et tunnustus annab indu ja hoogu olla jätkuvalt eesti keele ja meele veduriks Ida-Virumaal ning et kooliperel on siiralt hea meel, et nende tegevus on leidnud ühiskonnas tugevat toetust ja märkamist.

Ministritest koosnev žürii tõstis esile ka **Eesti Keele Instituudi** koostatud **uut õigekeelsussõnaraamatut ÕS 2025**. Ministrid märkisid, et see on osa pikaajalisest ja süsteemsest tööst, mis on aidanud kujundada eestikeelset avalikku ruumi ning peegeldab keele arengut ja muudatusi. ÕSi töörühma juhi Margit Langemetsa sõnul on ÕS 2025 koostajad ja toimetajad äramärkimise üle väga rõõmsad ja tänulikud. Samuti oli tal hea meel tõdeda, et tänavune keeletegu tunnustas sõnaraamatuid, mis kirjeldavad meie keelt kirjakeele kujundamise algusajal ja tänapäeval: „Kui „Eesti vanema piiblitõlke sõnastik“ annab ülevaate 17.–18. sajandi sõnavarast, siis „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2025“ koondab uusimat, 21. sajandi sõnavara. On sõnu, mis leiduvad meie sõnastikes n-ö algusest peale, nt *eksima, jumal, taevalik*, samuti piiblitõlke tarvis laenatud *jaana-lind*, veel rohkem on sõnu, mis on keelde tulnud järgnenud nelja sajandi vältel. Iga sõnaraamat paotab ukse nii oma aja ellu ja ühiskonda kui ka oma aja keele ja sõnalugude juurde.“

Rahvahääletusel kogus enim häáli ehk rahvaauhinna võitis **võrokeelne taskuhääling „Poodi man“**, mida teevad **Hipp Saar ja Eliisabet Raju**. Võitjad ütlesid üksmeelselt: „Tennä kogo süämešt!“ ning lisasid, et rahva lemmiku auhind on mõnes mõttes kõige armsam, sest see näitab, et värske võrukeelse sisu loomine ei ole ainult nende, vaid paljude hingeasi. Saar lisas, et kõige tähtsam, mida nad oma taskuhäälinguga saavutada tahavad, on see, et võru keeles kättesaadavat meediat oleks rohkem ning seeläbi jõuaks võru keel rohkemate noorteni.

2025. aasta keeleteolised. Foto: Mailis Vahenurm

2025. AASTA KEELETEO NOMINENDID (tähestikulises järjekorras)

- Johannes ja Joosep Aaviku Maja-
muuseumi tegevus, Merit Karise
- Ajakirja Keel ja Kirjandus kirjakeele
ajalugu käsitlevad teemanumbrid
(nr-id 1–2 ja 8–9), Külli Habicht,
Küllli Prillop, Kristiina Ross ja Annika
Viht
- Artiklivalimik „Kingitud kirjakeel“,
Kristiina Ross
- B1-taseme eesti keele lugemik
„Kogemata Eestis“, Ele Arder ja
Monica-Linde Klemet
- Eesti keel aineõppes – koosloomes
sündinud keeleteoetus, Eesti Keele
kui Teise Keele Õpetajate Liit ja
Eesti Keele Instituut
- Eesti keel avatud õpiruumis, Eesti
Keele kui Teise Keele Õpetajate Liit
ja Eesti Muuseumiühing
- Eesti keele suvelaagrid Saaremaal,
Mall Pesti, Kiri-Mari kirjastus
- Eesti keele õppe käsiraamat laste-
aiaõpetajatele AlusEST, Krista Uibu,
Anne-Mai Meesak, Reili Argus, Mare
Kitsnik, Andra Kütt-Leedis, Eve
Kikas, Natalia Tšaikina, Heily Raska,
Elyna Heinmäe, Esta Sikkal, Tiiu
Tammemäe, Maiki Vanahans, Sirje
Luke, Kristi Tarassov, Mariana Koho,
Kersti Pruul, Livia Jakobson ja Katrin
Helendi
- Eesti keele õppele pühendatud
koolikorraldus Ida-Virumaa Kutse-
hariduskeskuses, Hendrik Agur,
Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus
- „Eesti vanema piiblitõlke sõnastik
1600–1739“, Inge Käsi, Maeve
Leivo, Ahti Lohk, Anu Pedaja-Ansen,
Heiki Reila, Kristiina Ross ja Annika
Viht
- „Eesti õigekeelsussõnaraamatu
ÕS 2025“ ilmumine, Eesti Keele
Instituut
- Erialakeele ja terminoloogia
arendamine, Ingrid Prees, Tallinna
Tehnikaülikooli Virumaa Kolledž

- Esseekogumik „See esimene raamat. 500 aastat kirjakultuuri“, Piret Lotman ja Toms Ķencis
- Etluskonkursi „Koidulauliku valgel“ Ida-Virumaa eelvoor, Ilme Hallik, Kohtla-Järve Järve Kool
- Facebooki leht „Eesti keel Nelliga“, Nelli Kuldmaa
- Graafiline romaan „Aleksi suvi“, Kaarin Aamer, Adeele Aamer, Pirkita-Maarja Hallas, Kristi Markov ja Mare Kitsnik
- Juhend „Toeta töötaja keeleõpet!“, Helena Metslang ja Robert Szabo
- Keelenupuvõistlus, Eesti Keeletoimetajate Liit
- Keeleseaduse eelnõu koostamine ning esitamine Vabariigi Valitsusele ja Riigikogule, Kätlin Kõverik, Margit Kiin, Pille Põiklik ja Andero Adamson
- Keelesõbra programm, Integratsiooni Sihtasutus
- Linnateatri lavastus „Alguses oli laul“, Riina Roose ja Paavo Piik
- Loo Keskkooli 9. klasside eesti keele eksami ettevalmistuslaager, Anett Karula
- Mustamäe koolide lühijuttude võistlus, Maris Lang
- Raamat „Kõik algab kassist. Lihtne lugemine alates A2-tasemest“, Lea Kreinin
- Saue Kooli kogukondlik raamatu vahetus ja raamatupesade loomine, Maret Broberg, Carmen Ennulo, Kelli Kruusma, Leelo Eha ja Klarita-Carmen Prokopjeva
- Suvekool „Lõimitud aine- ja keeleõpe kooli ja muuseumi koostöös“, Eesti Keele kui Teise Keele Õpetajate Liit
- Sõnakalender, Eesti Keele Instituut
- Tasuta „Eesti viihik“ Ida-Virumaa vene emakeelega koolinoortele, Marianne Raid, Kristjan Kaer, Anne Meldre, Natalia Trifonovaga ja Realister OÜ
- Tööraamat „Ajateenistuse ellujäämis-keel“, Helena Metslang, Lea Kreinin, Helelyn Tammsaar ja Anu Loss
- Valve-Liivi Kingisepa teaduslike ja populaarteaduslike artiklite kogumik „Kirjakeel südames. Valik kirjutisi 1967–2025“, Valve-Liivi Kingisepp, Külli Habicht ja Külli Prillop
- Videoõppematerjalide sari „Eesti kirjakeel 1000“, Merilin Aruvee, Kristo Siig ja Eesti Keele Instituut
- Võrokeelne taskuhääling „Poodi man“, Hipp Saar ja Eliisabet Raju
- Õppematerjal „Minu keelesammud“, Eesti Keele Instituut
- XXVIII laulupidu „Iseoma“, Heli Jürgenson, Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA

2025. aasta keelekümluse kvaliteediauhinnad

Keelekümluse kvaliteediauhindadega³ tunnustatakse haridustöötajaid ja algatusi, mis panustavad silmapaistvalt lõimitud aine- ja keeleõppe metoodika ning keelekümluse põhimõtete rakendamisse ja arendamisse

³ Keelekümluse kvaliteediauhinna konkursi tingimustega saab tutvuda veebilehel <https://www.riigiteataja.ee/akt/130042022014?leiaKehtiv>

Eestis. Tänavused tunnustused toovad esile nii õpetajate järjepideva ja inspireeriva töö kui ka haridusasutuste uuenduslikud projektid, mis toetavad laste keelelist, sotsiaalset ja kultuurilist arengut. 2025. aastal nomineeriti kvaliteediauhindadele kokku seitse õpetajat ja haridusasutust.

Aasta keelekümblusõpetaja tiitli pälvis Tallinna Kunstigümnaasiumi õpetaja **Luule Randvere**, kelle töö on olnud aastaid eeskujuks süsteemse, loova ja õppijat toetava keelekümbluspraktika kujundamisel. Randvere rakendab sihipäraselt erinevaid keeleõpet toetavaid meetodeid, kujundab toetava õpikeskkonna ning panustab aktiivselt ka kolleegide juhendamisse ja keelekümbuskogukonna arendamisse. Randvere sõnul on auhind tunnustus kogu tema klassi õpilastele ja paljude aastate töö tulemusele. Tema sõnul ei tähenda keelekümblus üksnes keele õpetamist, vaid ka kultuuri, loovuse ja mõtlemisoscuse kujundamist igapäevases õppeprotsessis.

Aasta keelekümblusteo kategoorias tunnustati kahte algatust. Ühe laureaadina tõsteti esile **Haabersti Gümnaasiumi koostöö-haridusprojekt Vabaõhumuuseumiga „Eesti rahvakultuur 1. klassi õpilastele“**, mis aitab eesti keelest erineva emakeelega lastel jõuda lähemale eesti keelele ja kultuurile. Tegemist on loova ja aktiivse algatusega, kus õpilased saavad suhelda eesti emakeelega lastega loomulikes sotsiaalsetes olukordades ning õppida tundma eesti rahvakalendri tähtpäevi ja rahvakultuuri. Projekti väärtust suurendab selle pikaajalisus, eri haridusasutuste ja omavalitsuse kaasamine ning muuseumikülastuste sidumine praktiliste tegevustega koolis. Samuti toetab see õpetajate koostööd, lapsevanemate kaasamist ja kogukonnatunnet, luues tugeva aluse edasiseks keeleõppealaseks koostööks.

Aasta keelekümblusteo teiseks laureaadiks valiti **Tartu Lasteaia Annike „Joonisfilmide festival“**, mis on silmapaistev näide sellest, kuidas ühendada keeleõpe, loovus ja digipädevus. Festival võimaldab lastel osaleda joonisfilmi loomise kõikides etappides alates loo väljamõtlemisest kuni tegelastele häälte andmiseni. Nii arenevad ühtaegu laste keeleline pädevus, eneseväljendusoskus, koostöövõime ja digioskused. Algatus toetab ka õpetajate professionaalset arengut, kuna festivali raames on valminud digijuhendid ja koolitusmaterjalid, mida saab kasutada ka teistes haridusasutustes. Loodud materjalide korduvkasutatavus ning lasteaedadevaheline koostöö annavad sellele ettevõtmisele laiapõhjalise ja jätkusuutliku mõju.

Tänavused kvaliteediauhinnad kinnitavad, et edukas keeleõpe sünnib pühendumusest, koostööst ja julgusest katsetada. Laureaadid ja tunnustatud algatused näitavad, et keeleõpe võib olla samaaegselt süsteemne ja loov, eesmärgipärane ja rõõmupakkuv.

Parimad kõrgkooliõpikud

Parima kõrgkooliõpiku auhind juhhib tähelepanu keele ja teadmise lahutamatu seosele. Hea õpik ei edasta ainult erialast sisu: see kujundab mõtlemist, õpetab täpsust ja loob ühise keeleruumi, milles teadmine saab edasi kanduda. Selge ja läbimõeldud õppekeel toetab õppijat ning tugendab ka eesti keele positsiooni kõrghariduse ja teaduse keelena.

2025. aastal oli parima kõrgkooliõpiku konkursile nomineeritud seitse õpikut ning ka see peaauhind läks jagamisele. Hindamiskomisjon tõi välja, et mõlemad laureaadid paistsid muu hulgas silma läbimõeldud eestikeelse terminivara ja laia rakendusala poolest.

Esiteks pälvis parima eestikeelse kõrgkooliõpiku auhinna Tallinna Tehnikaülikoolis valminud „**Ehitusgeodeesia**“⁴, mille autorid on Vello Kala, Sander Varbla, Mairolt Kakko ja Artu Ellmann. Õpik on äärmiselt vajalik, et eriala õpe ning jätkusuutlik areng toetuks ajakohastele, süsteemsetele ja eestikeelsetele õppematerjalidele. Ellmanni sõnul aitab tunnustus väärikselt esile tõsta ehitusgeodeesia eriala, mis kipub sageli teiste insenerierialade varju jääma. Autorid loodavad ka, et õpikust on abi tänapäevases tehisintellektipõhiseid lahendusi kasutavas maailmas, kus „Ehitusgeodeesia“ õpik on usaldusväärne allikas, mis annab inseneri-ülesannete lahendamisel teaduspõhist ja moonutusteta teavet.

Samuti soovis hindamiskomisjon parima kõrgkooliõpiku tiitliga pärjata Tallinna Ülikoolis valminud „**Inimgeograafia alused**“⁵, mille on koostanud Hannes Palang ja Tiit Tammaru. Õpik võimaldab süvendada arusaamist sellest, mis kujundab maailma väljaspool meie lähiümbrust, ning aitab lugejal maailmas ja selle mitmekesisuses orienteeruda. Tegemist on põhjaliku, rikkalikult illustreeritud ja mitmekülgset struktureeritud õppematerjaliga, mille loomisesse on pikaajases koostöös panustanud

⁴ Tutvu „Ehitusgeodeesia“ õpikuga siin: <https://digikogu.taltech.ee/et/item/069877a2-ba55-4dec-8cf4-65d08f60bd4b>

⁵ Tutvu „Inimgeograafia aluste“ õpikuga siin: <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:1101649>

teadlased mitmest ülikoolist. Palangu sõnul valmis õpik üliõpilaste nõudlusel ning eesmärk oli kaasata võimalikult palju autoreid, et õpik hõlmaks võimalikult suure osa inimegeograafia valdkonnast. Seda ka tehti, kokku on õpikul tervelt 21 autorit: Eiki Berg, Karin Dean, Raul Eamets, Mark Gortfelder, Olle Järv, Kadi Kalm, Kadri Kasemets, Kadri Leetmaa, Raili Nugin, Taavi Pae, Hannes Palang, Tarmo Pikner, Allan Puur, Anne Pöder, Garri Raagmaa, Rein Raud, Siiri Silm, Tiit Tammaru, Keiu Telve, Elen-Maarja Trell ja Tauri Tuvikene.

Tunnustame ja täname kõiki laureaate ja nomine nende pühendumuse, järjepidevuse ja inspireeriva töö eest. Just selliste õpetajate, meeskondade ja algatuste toel sünnivad edulood, mille mõju ulatub kaugemale kui vaid üks aasta.

OK